

Posudek oponenta na diplomovou práci Petry Kumové *Malé kousky svobody. Individualizace a komodifikace v hardcore-punk subkultuře*

Kolegyně Kumová si jako své téma vybrala hardcore-punk subkulturu, jíž se věnuje dlouhodobě (už ve své bakalářské práci se zabývala vztahem jejích hodnot a volby zaměstnání členů této subkultury). Ve své práci, založené na zúčastněném pozorování a polostrukturovaných rozhovorech (jejichž přepisy bohužel nejsou přílohou práce), klade subkultuře dvě základní otázky, které propracovává v teoretické části práce: do jaké míry se subkultuře daří uniknout problémům přílišné individualizace stávající společnosti a vytvářet skutečně kolektivní identity a do jaké míry dokážou konfrontovat komodifikaci coby základ tržní společnosti a zároveň protiklad svých hodnot.

Je třeba hned na úvod říci, že autorčina diplomová práce je stimulující text, který má sice některé slabiny, ale zmínku na prvním místě si zaslouží kladné stránky. Zdůraznil bych tři nejpodstatnější:

1. Autorkou vybrané otázky (zejména druhá z nich) jsou dle mého názoru výrazem dialogického vztahu mezi autorkou a zkoumaným prostředím. Nepředstavují symbolické násilí vůči subkultuře, kladení otázek z vnějšku a bez vztahu k myšlení a prožívání jejích aktérů, ale zároveň jde o otázky kritické, takové, které subkulturu „nehladí po srsti“, ale umožňují hlubší a diferencovaný pohled na to, do jaké praxe se překládají deklarované hodnoty zkoumaného prostředí. Autorka je otevřená hodnotám svého prostředí, aniž by zároveň rezignovala na kritickou funkci společenské vědy. V důsledku toho se jí podařilo formulovat imanentní kritiku zkoumaného prostředí.
2. Zejména v případě druhé otázky se autorce myslím podařilo velmi plasticky zachytit vztah zkoumané subkultury k penězům a velmi citlivě vystihnout jeho ambivalence (když už jeden kolektiv přijme dar od sponzora, je pro něj důležité, aby tyto „špinavé peníze“ „recykloval“ a „poslal dál“ jiným aktivitám, důraz se klade na okázalé ignorování významu peněz, na participaci podle možností a dobrovolnost v přispívání atd.). Myslím, že právě tento popis je hlavním výtěžkem autorčiny práce. Za velmi cenné považuji rovněž upozornění i na jinou ambivalenci, která ale nemá ve výsledném tvaru práce zatím podobný stupeň rozpracovanosti, a sice vztah této subkultury k pravidlům. Kombinace okázalého antiformalismu a silného egalitářství s důrazem na participaci všech či konsensuální demokracii plodí v těchto kolektivech často napětí, pocit přehnaného schůzování a jakési „zbyrokratizovanosti zdola“ nebo zahlcení procedurami, které mají umožnit participaci všem, ale často jsou disfunkční a představují pro neformální kolektivy značnou zátěž. Autorka toto napětí zachycuje, žel ne s podobnou plastičností jako vztah k penězům.
3. Konečně třetím kladem je autorčina schopnost reflektovat vlastní pozici ve výzkumu a čtivě a zároveň funkčním způsobem se o ni s čtenářem podělit. Autorka i pod vlivem debaty s nedávno publikovanou knihou antropologických reflexí (Abu Ghosh – Stöckelová: *Antropologie: Improvizace v teorii a v terénní praxi*) velmi citlivě reflektuje vlastní výzkumné nesnáze. Pasáže o tom, jak debatuje se svým partnerem,

co ještě dát do výzkumu a co už ne, či o tom, jak působí na její respondenty její vlastní poznámky o výzkumu, jsou jedny z nejzajímavějších v práci. Lze také ocenit, že autorka tuto reflexi neuzavírá v metodologické kapitole, ale objevuje se průběžně, když např. říká, že si častěji všímala, kolik se na nějakém koncertu vydělalo, než sami členové daných kolektivů.

Vedle kladných stránek, které je v práci třeba zdůraznit, vnímám ovšem i některé problematické momenty.

1. V názvu své práce i v celém textu vymezuje autorka své objekty zkoumání jako hardcore/punkovou subkulturu. Pokud si ale přečteme názvy jednotlivých skupin, které posléze autorka zkoumá, můžeme být trochu zmateni: Food Not Bombs Praha (anarchistický kolektiv, který vaří pro bezdomovce), Infocentrum Salé, Coffee Nerds for Liberation, Wolkrofka, Utopia fest, Genderfuck kolektiv, Bikepunch, kolektiv pořádající Fotbal proti rasismu a konečně kolektiv pořádající Anarchistický festival knihy. Autorka jednotlivé kolektivy sice představuje, není ale jasné, proč si vybrala právě je – a navíc jako reprezentanty toho, co označuje jako „hardcore-punkovou subkulturu“. Jak Food Not Bombs, tak infocentrum Salé, tak festival Genderfuck a Anarchistický festival knihy se vymezují primárně politicky, nikoli subkulturně a účastní se jich pokud vím i lidé, které lze do hardcore punkové subkultury počítat jen stěží. Naopak si myslím, že existují hardcoreové aktivity, které neodpovídají tak vyhraněné politické profilaci a právě jejich srovnání s vyhrocenějšími by mohlo autorčině výzkumu poskytnout větší plastičnost (typu hardcore festivalu Flufffest, který je ovšem mimopražský).

Tato námitka není tak podstatná, protože zcela jistě lze souhlasit s tím, že ve všech zmiňovaných kolektivech tvoří hardcore punkeři významnou část účastníků, tudíž je na místě je zkoumat. Přesto si myslím, že ani tak nelze prohlásit třeba Food Not Bombs nebo Anarchistický festival knihy za primárně subkulturní aktivity. Pokud by na nějakém vysokoškolském semináři byla shodou okolností většina účastníků i vyučující lidé, které lze přiřadit k „hardcore/punkové subkultuře“, dělalo by to snad z onoho semináře akci hardcore/punkové subkultury?

2. Za podstatnější námitku pokládám, že ač autorka pracuje se slovem subkultura už v názvu, a přitom v podstatě ignoruje rozsáhlou sociologickou literaturu věnovanou zkoumání hudebních subkultur mládeže. V jejím seznamu literatury nenajdeme autory jako Hall, Hedbidge či Muggleton, či aspoň jejich stručné shrnutí v češtině od Marty Kolářové. Zkoumat hardcore/punkovou subkulturu nikoli primárně jako subkulturu, ale spíše jako Dayova „nejnovější sociální hnutí“ je jistě legitimní volba – aby to však byla volba, musela by být opřena o práci s literaturou k oběma konceptům. Především se ale domnívám, že by autorce mohla být literatura z oblasti studia subkultur docela užitečná – mohla by ji totiž dle mého soudu vybavit užitečnou dávkou sociologického realismu, který by snad zkrotil její tendenci očekávat od několika mládežnických skupin řešení hlavních problémů současné společnosti. (K tomu autorku dle mého soudu trochu směřuje teoretická část práce. Zde musím přiznat jisté pochyby nad tím,

zda lze určité pojmy a koncepty, vypracované na poli sociální filozofie a politické teorie, ale i velkých sociologických teorií, přenášet do empirického výzkumu bez značné pozornosti věnované adekvátnosti tohoto přenosu. Lidová moudrost zná úsloví „s kanómem na vrabce“ a autor tohoto posudku měl při četbě práce několikrát chuť je parafrázovat slovy „s Foucaultem na pražské hardcoristy“.) Stejně tak si myslím, že by pro autorku mohl být zajímavý text Jo Freeman Tyranie bezstrukturovosti a debaty, které vyvolal.

3. To, že autorčiny otázky jsou normativně podbarvené, dává dost jasně najevo formulace v závěru: „*Kolektivy se s problematikou komodifikace vypořádávají o poznání lépe, než s individualizací.*“ (s. 84) Nic proti normativitě, zde se ale domnívám, že ono „o poznání lépe“ platí spíš pro otázku než pro odpověď: otázka po komodifikaci se ptala mnohem více než otázka po individualizaci na to, co samy komunity pokládají za problém. Pokud jde o „překonání“ individualizace, větší míra sociologického realismu by autorce umožnila vidět, že účastníkům subkultur jde zároveň o zážitek z kolektivity a zároveň o vytvoření a vyjednání vlastní individuality, zároveň se k něčemu přihlásit a nevázat se. Ostatně, i anarchistická filozofie je celá založená na napětí mezi snahou o silnou, nezávislou individualitu a zároveň důrazem na jeho společenskou dimenzi. Autorka zde mohla také zhodnotit kontroverzní knihu *Kup si svou revoltu*, jejíž hlavní argument spočívá právě v tom, že individualistický postoj subkultur je vlastně vyostřenou podobou současného neoliberálního individualismu.
4. Autorčina jinak velmi zdařilá analýza peněz mohla dle mého soudu být ještě mnohem plastičtější, pokud by se zaměřila na dvě další témata. Tou první je role a mocenská pozice lidí, které zmiňuje jako ty, kdo dávají do aktivit více peněz než ostatní. Tou druhou je téma vztahu k penězům v životě mimo subkulturu, v jejich běžném životě. Je škoda, že autorka jen letmo zmiňuje hlavní zjištění své bakalářské práce, že většina hardcoristů rezignuje na snahu najít zaměstnání, které by bylo z hlediska jejich zásad „čisté“, ale nezahrnuje toto zjištění reálně do své analýzy. Pokud by byla štítlivost vůči penězům jen kolektivním pravidlem pro volný čas vedle dobře placeného zaměstnání, nevrhá to na ně poněkud jiné světlo, než pokud by se jednalo o postoj platící i v jiných oblastech života?

Přes všechny výtky musím konstatovat, že práce představuje inspirativní text, který bezpochyby splňuje požadavky kladené na tento typ prací. Navrhuji jej ohodnotit udělením patnácti bodů a odpovídající známkou *velmi dobře*.

Ondřej Slačálek